

Ljubezen in sovraštvo.

(Povest. — Piše Josip Bekš.)

V.

„Mati, kmalu nama bo boljše, kmalu bote ozdraveli; jaz vam bom pomagal.“ Tako je zaklical Blažev Tine, ko je prišel od Brtonclja k bolni materi.

„Ejej, kako mi moreš pomagati, Tine moj“, je s slabim glasom vzdihnila onemogla in upadla ženica. In potem je za hip pomislila.

„Težko, Tine — jaz se čutim vedno slabejo, šla bom za očetom.“

„Ne govorite tako, ljuba mati, kaj naj počnem potem na svetu sam, čisto zapuščen?“ odgovori sin in nalahno prime za suho materino roko. „S stricem Brtoncljem bom šel za teden dni na Hrvatsko, pa Kovaček tudi — tam bomo prodali Brtoncljevo vino. Denarja mi ni treba — pravijo stric, ker me bodo vzdrževali sami. Utegnil bi ondi zaslužiti na lahek način do dvesto goldinarjev, trdijo stric. Mati, to bi bilo nekaj. Potem pokličem iz trga zdravnika, ki vas gotovo ozdravi, saj ga bom imel s čim plačati!“

Bolnica je globoko vzdihnila in dvignila sivo glavo:

„Tine, mene bo menda rešil le ljubi Bog. A kaj bo s teboj? Kočo ti bodo prodali s tistim kosom zemljišča, in potem boš moral po svetu. Mari ne veš, da je ostal od rajnega tvojega očeta dolg štiristo goldinarjev. Te je dolgoval Brtonclju — stricu. In stric je trd, neizprosno trd. Koliokrat sem ga že jaz prosila, naj se usmili vsaj tebe, — a zaman; lažje bi omečil kamen, kakor ganil njegovo kamenito srce.“ In starka je zopet vzdihnila in po licu ji je pritekla svetla solza... Suhi in votli kašelj je prekinil njen govor in utrujeno glavo je nagnila zopet na blazino.

„Mamka, strica ste preprosili; zatrdil mi je danes, da lahko pogreši tistih štiristo goldinarjev.“

„Saj sem njegov brat“, tako je dejal, „in za brata lahko nekaj tvegam.“

„Da jih lahko pogreša? Da jih lahko pogreša!“ začudeno vpraša bolnica. Medtem je nekdo potrkal na vrata.

„Tine, nekdo trka“, dé bolnica.

„Kdo je?“ vpraša Tine ter prisluškuje. Nobenega glasu.

„Kdo pa je?“ ponovi Tine glasneje in skoro nevoljen stopi k durim.

Kaj misliš, Tine, kdo bi neki bil“, se začuje od zunaj. „Le odpri, pa ga boš videl — starega Igljčarja!“

„Oče, nocoj ne bo nič; tudi je že prepozno, ne dramite ljudi, ki počivajo.“

„Odpri no, glej ga spaka, zunaj je hladno! Saj ne silim, da bi moral kaj kupiti. Če danes ne, pa drugič.“

„Pa odpri“, oglasi se mati. „Sem radovedna, kaj pove!“ Vrata se odpró in v vežo res stopi Igljčar.

„Ali me vidiš — hehe, Tinček, malo sédel bi rad. Zunaj je že mrzlo, da Bog pomagaj, kaj bo po zimi. Na Gričevje sicer ne zahaja prav huda zima, a letos utegne biti drugačna, kakor lani.“

„V izbo stopite, pa odpočijte se na klopi.“

„Bog vam daj dober večer, mati. No, ali bote kaj kmalu vdevali šivanko?“

„Ej, mislim, da nikoli več.“

„Pa bi vsaj sedli in odložili svojo robo!“ pripomni Tine.

„Bom, bom. Vem, da me ne bota tako surovo podila od hiše, kakor pri Brtoncljevih. Bogataš in revež sicer res ne gresta skup: a kakor je ta človek zadirljiv — e rečem vam, mati, taki ljudje ne bodo posedli nebeškega kraljestva.“

„Naj jih Bog sodi!“ šepetne Tinetaova mati.

„Saj jih bo, prav res jih bo; pa tudi ljudje jih bodo še sodili, meni verjemite. Hehe — bote videli, mati, kako bo enkrat boben zapel na Gričevju, pa bodo rekli: kdo dá več, prvič, drugič, tretjič — takrat se bodo pa oglašali. Pa Brtonclj ne. Bote videli, če doživite. Iglíčar daleč vidi!“

V sobi je nastal močan molk. Le brenčanje otrple jesenske muhe se je čulo, in težko dihanje bolnice.

„Veste, mati, Brtonclj je stric vašega Tineta. Stric je — a takega strica bi jaz ne hotel imeti! Ali se še spominjate, kako je ravnal z vašim možem?“

Blaževka je nevoljno stresnila z roko češ, naj o tem molči. Tine o tem ni vedel ničesar. Ona mu ni pravila iz strahu, da bi se ne jelo pollaščati mladeničevega srca sovraštvo do strica. A tega krščanska mati ni hotela. Blaževka je bila izmed onih mater, katerim je dušni blagor otrok poglavitna skrb.

Luč je jela brleti. Iglíčar je utrujen zadremal ob peči in Tine se je zleknil na drugi strani. Le bolnici ni sen zatísnil oči. Premišljala je in premišljala.

VI.

Brtonclj se je prebudil in s strahom opazil, da so vrhovi Gorjancev pokriti s snegom. Še pred par tedni je šepetalo drevje na njegovem vrtu, danes pa je velo in golo. Mrzla jutra, po polji slana — saj je čas za to.

Ne da bi se pokrižal in zahvalil Boga za počitek, se obleče in sede k mizi.

„Čez štiri dni, sicer bo prepozno; po snegu ne maram zmrzovati, vsaj jaz ne — onadva me ne brigata.“

In podprl si je glavo z roko ter se zamislil.

„Načrt je dober, samo — prebita reč, stalo me pa bo. Tine nima denarja, saj gre zato z menoj, da ga prisluži, hahaha! Kovaček isto-tako ne, — petsto goldinarjev kakor nič. Morda potečeta dva tedna, morda mesec — če bi tudi leto — in potem sem na dobrem. Tineta sem spravil v kot, priče Kovačka se bom pa že tudi iznebil. Sicer pa — Brtonclja ne vženete kar tako v kozji rog.“ Zadovoljen pokíma, krog ustnic pa se mu zaziblje škodoželjen nasmeh.

Stopi k omari, v kateri je hranil različne papirje. Marsikaterega kmeta ime je bilo tam zapisano. Ta mu je dolžan petdeset, oni sto, dvesto goldinarjev. Tega je vknjižil, onega pa v kratkem misli pri cesarski sodnji. Pri drugem je dobil ob prodaji posestva petsto goldinarjev, tristo pa mu je bil dolžan: odrl toraj za dvesto. — —

In po obrazu se mu je ob takih prilikah razlila tako mirna zadovoljnost, da si moral sklepati: ta mož je popolnoma otopel in vest mu je že davno oglušela. A kadar je stopil predenj kak dolžnik, od katerega je še kaj upal, tedaj ni bil surov in trdosrčen, temveč je zadovoljno v duhu računil, koliko se bo v podaljšanem terminu primaknilo k šest in polodstotnim obrestim, pa kdaj vloži tožbo in kdaj zaropoče dražbeni boben.

„Kadar boš še kaj potreboval — saj veš, kje je pri Brtonclju“ — tako je odslavljal nove dolžnike, katere je zvalil na led prvič in od katerih je upal, do niso zadnjič butnili z njegovimi vrati.

In izvlekel je novo tožbo:

Nande Brtoncelj, po domače Blaž, dolžnik; Anton Brtoncelj, hišni posestnik, — upnik, oba z Gričevja — upnina ali posojilo štiristo goldinarjev.

„Hehe, tole da bi strgal pa v peč vrgel — kar štiri stotake? Tinček, ti se boš tresel pred mano, pa tvoja stara — Nande je že tam! — Tak-le konček je tudi nekaj vreden v kaki tožbi: *Tožba začasno ustavljena, na zahtevo upnikovo se nadaljuje, plačevavec stroškov — dolžnik — Ej ti Tinček ti, kako si bebast in pa še bebast, če misliš, da se bo stvar iztekla kar po domače. Le poglej, kaj se bere naprej!*

„V slučaju smrti dolžnega zavezanca prevzamejo dolg, ki se vknjiži na posestvo, pravni dediči.“ Pa saj morebiti še tega ne bo treba, saj greš z menoj, Tinček, na kupčijo z vinom, hahaha! Mora podleči — kaj bi tisto?“

* * *

„— da bi šli k Brtonclju.“

„Zdaj-le pa res ne grem; škornji morajo biti gotovi; Jerovec pride jutri ponje!“

„Uh, saj pravim, še pri delu ga ne pusti“, jadikovala je pred kuhinjo Marijana, ko je čula pogovor.

Stari je ravno nabijal debele podplate in nevoljno blisnil izpod košatih obrvij na Brtoncljevega pastirja.

„Pa, ko so rekli, da se ne smem brez vas vračati, ne dobim ju-južine, so rekli“, jecljal je pastir in šklepetal z zobmi.

„Saj je tudi nisi vreden. Marijana, jaz grem, precej pridem!“

V kuhinji se je čulo še par vprašanj in odgovorov, potem sta pa stopila med glasnim godrnjanjem čez prag.

VII.

Kaj sta se tisti dan domenila Brtoncelj in Kovaček — o vsem tem razpravljati bi bilo odveč.

Gotovo in trdno je bilo to sklenjeno, da odrinejo vsi trije prej kot mogoče.

Kovaček je bil zviti ptiček. Trdil je Brtonclju, da nima denarja, a to si je izmislil, ali naravnost rečeno: zlagal. Denarja ni dal izpod palca, dokler ni bilo kaj gotovega.

In to je hotel do trda dognati, po ovinkih, a Brtoncelj ga je prejel. Sklenila sta sledečo pogodbo: V slučaju, da zasluži Kovaček na potovanju, kakor mu je obljubljal Brtoncelj, se povrnejo stroški brezobrestno; v slučaju pa, da bi potovanje ne imelo nikakšnega vpliva na premoženjske razmere Kovačkove, zgubi Brtoncelj. Segla sta si v roke kot mož možu, in velika zagonetka je bila rešena.

„Tvoji škornji so mi prav po volji“, dé Brtoncelj in dá pogovoru drugo smer.

„Moji škornji? Morda škornji, kj sem jih jaz naredil, katere pa boš nosil ti“, odvrne šegavi možic.

„E—e, kaj bi . . . V dveh dneh imamo sneg ali pa še prej.“

„Misliš? Zato pa hitimo!“

„Pa če bi nas sneg prehitel?“

„Škornje na nogo pa slamo vanje, kakor bom storil jaz“, odreže se Kovaček in vstane, hoteč oditi.

„K Blaževim stopim že jaz, da pregovorim mater in pripravim Tineta za odhod“, pripomni še Brtoncelj.

„Pa zdrava, no!“

„Z Bogom.“

Črez tri dni so na Gričevju postajali ljudje in se zvedavo menili o Brtonclju, Kovačku in Tinetu.

„Jaz pa pravim, da gredó po tobak čez mejo.“

„Beži, tepec — Brtoncelj ima že svojo pot, tako pot, da mu ne more vsakdo slediti, najmanj pa ti s svojo neumno pametjo.“

Tako so ugibali, pa nič pravega uganili.

Pred Brtoncljevo hišo pa so stali vaški otroci ter prodajali zijala.

V spodnjih prostorih pa so sedeli vaščani ter pili na zdravje Brtoncljevo. Med njimi je bil tudi marsikateri njegov upnik. Pili so zastonj, saj odhaja jutri gostilničar na kupčijo z vinom.

Tudi Iglíčar je sedel pri mizi, a videti je bilo, da ni prišel pit v Brtoncljevo gostilno. Moralo ga je dovesti vse kaj družega; saj je bil Brtoncelj njegov — da, recimo — njegov sovražnik. Na koncu mize v kotu je sedel sam ter počasi spuščal dim iz okovanega vivčka. Brtoncelj je pa stopal med mizami rožljajoč z denarjem in prijazno se nasmihajoč zdaj temu, zdaj onemu.

„Brtoncelj, prav dobro kapljico si pridelal“, opomni Možgančkar, tisti, ki je imel bajto ob potoku poleg Brtoncljevega mlina in je vezal vaščanom lonce.

„I, kdo pa zna tako kakor ti?“ pritakne njegov sosed ter ga sune pomenljivo s komolcem.

„Brtoncelj, v tvojih vinogradih je zakopan zaklad, Da veš — zak'ad!“

„O res, res! Dobro govoriš, Šepetavec.“

Lahko rečemo, možaki malone cele vasi, celo Stražičani, so se gnetli za mizami ter med glasnim vriščem in napivanjem nazdravljali prijaznemu in postrežljivemu Brtonclju.

„Pa bi še mene vzel s seboj, Brtoncelj!“ se oglasi izza mize Igljučar ter puhne dim iz vivčka in pljune pod mizo.

„Ali slišiš, skopuh stari in —“

„Igljučar, govori tako, kakor se spodobi. Jaz sem pošten človek“, ga mirno zavrne Brtoncelj sicer jeze rdeč ter pogleda po svojih gostih, ki so nemirno pričakovali, kaj bo iz tega.

„No, bom pa rekel, pošteni človek Brtoncelj — pa bi šel še jaz s teboj, kaj?“

Par možakov, ki so soglašali z Igljučarjem, se je glasno zakrohotalo in si namigavalo, drugi pa so se radovedno spogledovali.

„Igljučar, ne zbadaj me in ne išči prepira. Zdi se mi, da šivank ne prodajaš le, ampak jih nosiš tudi na jeziku.“

„Če se ti zdé preveč koničaste, me pa vrzi na cesto pred hišo, saj me ne boš prvokrat. Samo toliko pazi, da ti ne odpade umazana roka.“

Nastala je tišina, kakor nastane tišina, predno se usuje ledena toča.

Brtoncelj ni vedel, kam bi obrnil oči. Osramočen je stal sredi gostov in čakal, kdaj zgrabi kdo Igljučarja in ga postavi pod kap. Sam v tem hipu ni imel moči, in dasi je bil telesno korenjak kot malo takih, je stal kot ukopan, bled kakor zid, pa spet žareč kot oglje.

„Brtoncelj, ne huduj se po neumnem. Jaz govorim popolnoma mirno in s prepričanjem. Le čudno se mi zdi, da odhajaš na kupčijo z dvema drugima. Ali si se tako izpremenil, odkar sva se zadnjič videla? Sicer si bil vedno oskuben in lakomen, a zdaj hočeš pomagati revežema iz revščine. Z obema si se že tožaril, a zdaj hočeš postati dobrodušen! Može, ali se vam ne zdí to nekaj posebnega, nekaj novega?“ Po sobi je nastal tajen šepet in ta ali oni je vzkliknil: „Ne govori prazno!“ Kovačku, ki je sedel z Marijano na nasprotni strani, to ni kaj ugajalo. Tine pa, ki je bil ves razmišljen in je mislil le na odhod, ni pretehtaval tega, kar se je ravnokar godilo.

„Igljučar je pijan“, je menil Kovaček in pridno praznil kupico za kupo, pa srborito gledal na Igljučarja.

Marijana ga je prosila in svarila, pa prijala naposled lepo pod pazduho ter dejala: „Cene, ne klepetaj, tiho bodi — pa pojdiva.“

„Jaz ne grem nikamor, nočoj še nikamor; jutri pa jutri; samo tisto-le staro mrcino bom prej vrgel na cesto! Ven ž njim!“

Nihče se ni ganil, le sam je marljivo vihtel pesti in stopical, da so se mu drugi smejali.

Igljučar pa je mirno sedel za mizo ter si mislil: pleše kakor medved.

Možaki so jeli odhajati, stiskajoč Brtonclju roko in kratko se mu zahvaljujoč za popito vino. Tudi Tineta je misel na mater odgnala domov. Par fantov ga je sicer sililo, naj ostane pri stricu Brtonclju, toda njemu je bila mati ljubša, kakor stric.

„Pa nič mu ni ugovarjal; slišite, nič, nič.“

„Čudno, zelo čudno. Igličar je moral imeti prav.“

„Jaz tudi pravim.“ —

„Bog jih razumi.“ —

„Kaj se vse izvê, hm — čudno!“

Tako so govorili možakarji vračajoči se domov ter neverjetno zmajevali z glavami.

(Dalje prih.)

Smukovega Mihca nesreča in sreča.

Kdo mi je, spaka, zopet vejice lomil na nešplji“, hudoval se je oče Smuk in ogledaval drevesa na vrtu. „Pred nekaj dnevi sem našel sledove pod drevesom in danes zopet. Da dobim zločinca v rokê, joj mu.

In gospodar Smuk ostro pokliče svojega sina Mihca na vrt.

„Mihec, povej mi odkrito, kar naravnost, kdo mi lomi vejice na tem drevesu. Ne taji prav nič, sicer te zadene ostra kazen.“

„Oče, sosedov Polde to dela. Videl sem ga že večkrat, ko je bežal čez plot“, odgovarja Mihec.

„Že dobro! Le pojdi k materi,“ velewa Smuk sinu, sam jo pa krene s palico in ključi v rokah navzgor v vinograd, kamor se je bil namenil.

Mihec pa nekam zmeden odide iz vrta. Toda le za kratek čas. Ko vidi, da je oče že izginil in da ga najbrže ne bo kmalu domov, steče zopet na vrt.

Mihec je bil prej tako dober in priden, da ga je vsakdo le hvalil. V šoli ni bil nikdar kaznovan, nikdar ni napravil nobene nerodnosti, najmanj da bi delal komu škodo. Bil je vzgled vsem dečkom. Odkar se pa tovariši s sosedovim Poldetom, ni izdaleka več prejšnji Mihec. Starši njegovi so mu sicer strogo prepovedali hoditi s Poldetom, toda ta ga je tako navezal nase in pohujšal, da se skrivaj shajata, in dolgo ne bo, da bota drug drug zega vredna.

Mihec je to dobro vedel, da očetu ni po volji, da mu lomita drevesca in da se oče radi tega večkrat hudo hudo jezê, pa s Poldetom sta se končno zmenila, da nabereta nešpelj, jih prodasta — in — no — drugo bo že kakó. Pa spleza spet na drevo.

Po ušesih mu sicer še vedno šumê besede očetove: „Kdo lomi vejice? Ne taji prav nič, sicer te zadene ostra kazen!“ Pa srcê se mu je odvadilo pokorščine, in več ne sluša vesti, ki se mu oglašâ in oglašâ . . .